

Efektywne wykorzystanie obszarów e-konsultacji – studium przypadku

Wraz z rozwojem e- i b-learningu zarówno studenci, jak i prowadzący coraz bardziej oswajają się z platformami zdalnego nauczania. Zaczynają także doceniać możliwość porozumiewania się oraz nauki i ewaluacji bez konieczności bezpośredniego spotkania się. Dlatego coraz częściej pojawia się pytanie o możliwość zastąpienia tradycyjnych konsultacji ich zdalnym odpowiednikiem. Czy e-konsultacje są jednak w stanie zastąpić tradycyjne spotkanie z wykładowcą? Czy wykładowcy i studenci są zainteresowani taką formą współpracy? Jak należy zorganizować obszar konsultacji, aby obu tym grupom ułatwić pracę? Wyniki eksperymentu przeprowadzonego z obszarami e-konsultacji na platformie Moodle Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy pozwolą odpowiedzieć na te pytania.

Wprowadzenie

Powstanie Ośrodka Nowych Technologii Edukacyjnych (ONTE) w grudniu 2005 roku zapoczątkowało w historii Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy zupełnie nowy i dotąd nieznaną kierunek kształcenia – e-learning. Kolejne etapy rozwoju nauczania zdalnego spotkały się z dużym entuzjazmem władz Uczelni i niemałymi obawami wykładowców. Jednakże poprzez powolny proces wdrażania nowego sposobu pracy, a co za tym idzie – nauczania, udało się z czasem wypracować standardy opracowywania materiałów i poszerzyć ofertę kształcenia o kursy komplementarne. Jednocześnie duże zainteresowanie wykładowców zamieszczaniem materiałów na platformie ISAPS¹ zachęciło ONTE do przedstawienia pracownikom naukowo-dydaktycznym nowej formy aktywności w postaci obszarów konsultacji na platformie *Moodle*. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie wyników tego eksperymentu.

¹ ISAPS (Internetowy System Administracji Procesem Studiowania, strona projektu: <http://www.isaps.pl>), komercyjny odpowiednik systemu USOS (Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studiów, strona projektu: <http://usos.edu.pl>) – internetowa aplikacja pełniąca rolę elektronicznego dziekanatu. Jedną ze standardowych funkcji systemu jest możliwość zamieszczania materiałów dla studentów oraz wewnętrzna wymiana wiadomości między jego użytkownikami.

Definicja e-konsultacji

Idea konsultacji w formie elektronicznej została zainspirowana myślą o ułatwieniu wzajemnej komunikacji pomiędzy wykładowcami a studentami. Przybywający na uczelnię z odległych dzielnic lub innych miast² studenci zyskaliby możliwość poszerzenia zdobytej wiedzy, nadrobienia braków z powodu ewentualnych nieobecności czy wyjaśnienia trudnych zagadnień. Dość kłopotliwe dla studentów zaocznych i mieszkających poza Bydgoszczą dojazdy ograniczyłyby się koniecznego minimum, umożliwiając im pracę w domu. Forma e-konsultacji wpasowałaby się zatem w definicję zawartą w internetowym *Słowniku języka polskiego* PWN, który określa konsultacje jako *udzielanie rad i wyjaśnień przez specjalistę lub rzeczoznawcę*³. W tym wypadku słowo konsultacje, wzbogacone „elektronicznym” przedrostkiem *e-*, odnosiłoby się do tradycyjnej wymiany informacji pomiędzy wykładowcą a studentem za pośrednictwem narzędzi elektronicznej komunikacji asynchronicznej, dostępnej na platformie *Moodle*. Wykluczenie tradycyjnego e-maila jest tutaj celowe z powodu niemożności kontroli intensywności oraz skuteczności tego rodzaju komunikacji. Z drugiej strony poczta elektroniczna ogranicza liczbę odbiorców zazwyczaj do jednej osoby, co wiąże się ze znikomą wartością dydaktyczną takiej wymiany, jeśli chodzi o jej zasięg, przy dość znacznym nakładzie czasu redagowania wiadomości z obu stron, wykładowcy – konsultanta i studenta – konsultującego. Tym samym poprzez rozumienie e-konsultacji, jako obszaru na platformie zdalnego nauczania oraz przestrzeni spotkania i wymiany intelektualnej nauczającego z uczącym się, można uniknąć dość kłopotliwych, a czasem wąskich znaczeniowo konotacji (z odpłatnym pisaniem różnego rodzaju prac czy wyłącznie z wymianą e-maili). Wobec powyższego, wydaje się właściwe skrótowe przedstawienie budowy pierwowzoru obszaru konsultacji na platformie *e-WSG*.

Podstawowa budowa obszaru

Szablon obszaru konsultacji został ujednolicony dla wszystkich prowadzących i kierunków studiów. Zbudowany został z 3 modułów: informacji ogólnych, publikacji, modułu kontaktowego. Pierwszy moduł, poza informacjami o prowadzącym, składał się z ogólnodostępnego forum. Drugi obejmował folder do zamieszczania materiałów

² Liczbę studentów WSG w 2007 roku szacuje się na 7703 osoby (kujawsko pomorskie – 56,5%, pomorskie – 14,2%, zachodnio-pomorskie – 3,4%, lubuskie – 0,9%, wielkopolskie – 6,8%, podlaskie – 1,3%, mazurskie – 2,6%, warmińsko-mazurskie – 11,3%). Dane pochodzą z materiałów promocyjnych WSG – ulotki reklamowej i strony internetowej: http://www.wsg.byd.pl/beta/wsg_w_liczbach.html, [24.10.2008].

³ Witryna internetowa <http://sjp.pwn.pl/lista.php?co=konsultacje>, [23.10.2008].

i tematyczne ogólnodostępne forum służące do komunikacji. Trzeci moduł ograniczał się do formularza kontaktowego z ONTE. Tak skromna forma pozwalała na zaspokojenie podstawowych wymagań wiążących się z ideą konsultacji, a jednocześnie umożliwiała natychmiastową publikację materiałów osobom nieposiadającym wystarczających kompetencji do samodzielnej konfiguracji obszaru (czyli nieprzeszkolonym z obsługi platformy *Moodle*). Z drugiej strony uprawnienia prowadzącego pozwalały na dowolną modyfikację całego obszaru, włącznie z ustawieniami grup i kluczy dostępu (co umożliwiało osobom znającym dobrze platformę na dowolną modyfikację e-konsultacji).

Rysunek 1. Wygląd obszaru konsultacji na platformie e-WSG w roku akademickim 2006/2007

The screenshot shows the Moodle interface for the e-WSG consultation area. On the left, there are several navigation and user management sections: 'Zalogowani użytkownicy' (logged users) showing 'Admin Marchlewski', 'Osoby' (people) with 'Uczestnicy' (participants), 'Szukaj w forum' (search forum) with a search box and 'Wykonaj' button, and 'Administracja' (administration) with various tools like 'Włącz tryb edycji', 'Ustawienia', 'Przypisz role', 'Grupy', 'Kopia zapasowa', 'Odtwórz', 'Import', 'Reset', 'Raporty', 'Pytania', 'Skale', 'Pliki', 'Oceny', and 'Wypisz mnie z'.

The main content area is titled 'Informacje ogólne' (general information) and contains two sections: '1 Nazwa przedmiotu' (subject name) with options for 'Konsultacje' (consultations) and 'Materiały dydaktyczne' (didactic materials), and '2 Kontakt z ONTE' (contact with ONTE) with a 'Napisz do nas' (write to us) option.

On the right side, there is a 'Kalendarz' (calendar) for October 2008, showing a grid of dates with some dates highlighted in yellow. Below the calendar are 'Terminy globalne' (global dates), 'Terminy kursu' (course dates), 'Terminy grupowe' (group dates), and 'Terminy użytkownika' (user dates). At the bottom right, there is a 'Kategorie kursów' (course categories) section with a list of categories: 'Konsultacje', 'Sylabusy', 'Różne', 'Archiwalne', 'Zajęcia on-line', 'Kursy', 'Szkolenia', 'Podyplomowe', 'Robocze', and 'Trattoria'. There are also search options: 'Przeszukaj kursy ...' and 'Wszystkie kursy ...'.

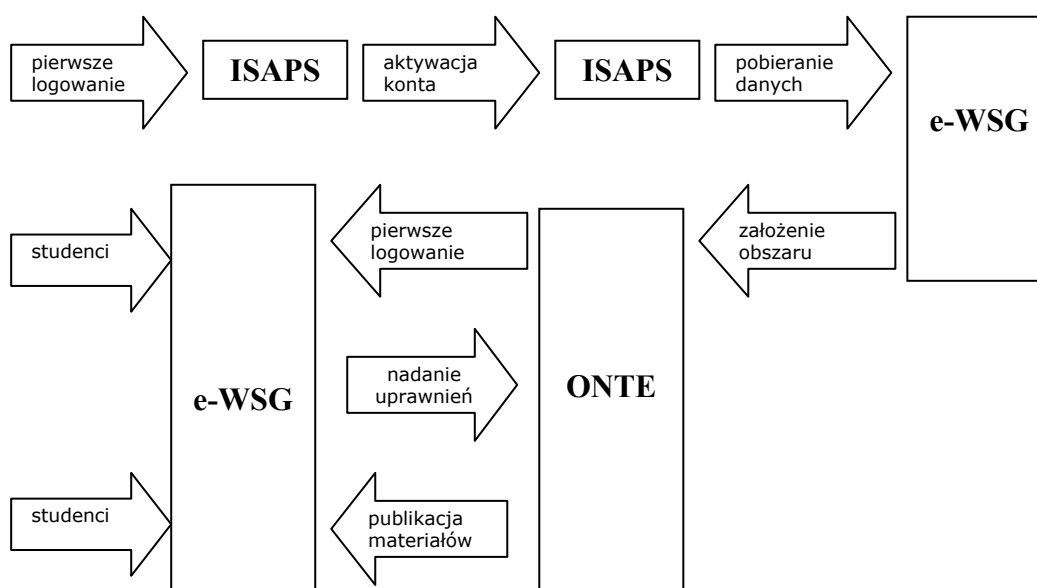
Źródło: platforma e-WSG

Używanie obszarów e-konsultacji przez pracowników naukowo-dydaktycznych WSG zostało oparte na dwóch zasadach: dobrowolności wykorzystania oraz braku ingerencji w zawartość obszarów ze strony jednostki nadzorującej platformę (tj. ONTE). Oba założenia, jak w dalszej części tego artykułu autor postara się wykazać, okazały się przyczyniać do niewielkiego zainteresowania wykładowców tą formą działalności dydaktycznej.

Schemat funkcjonowania

Założenie całkowitej dobrowolności korzystania z platformy *e-WSG* pozwoliło na ograniczenie roli pracowników ONTE do zakładania obszarów dla osób nawiązujących współpracę z uczelnią i monitorowania aktywności w obszarach konsultacji. Każdy wykładowca po zalogowaniu się w systemie ISAPS dokonywał tym samym aktywacji konta, co pozwalało na automatyczne przekazanie danych do bazy danych platformy *Moodle*. Na tym etapie, dzięki informacji przekazywanej z administracji uczelni, możliwe stawało się założenie obszaru konsultacji, jednakże bez przypisania praw dostępu dla prowadzącego. Do uzyskania pełnej aktywacji potrzebne było przynajmniej jedno logowanie wykładowcy na uczelnianej platformie *Moodle*. Nadanie uprawnień prowadzącemu wiązało się z automatycznym otwarciem obszaru dla wszystkich studentów.

Rysunek 2. Schemat tworzenia obszarów konsultacji w latach 2005–2008

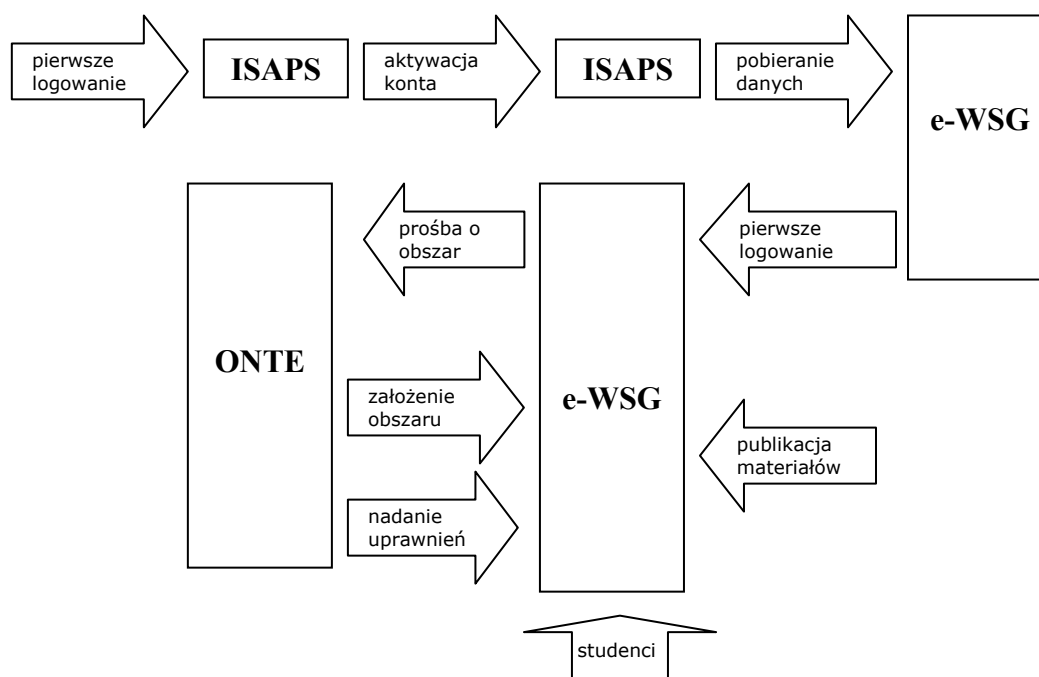

Źródło: opracowanie własne

Niestety, taki system działania ujawnił kilka trudności zarówno na etapie uruchamiania obszarów, jak i monitorowania ich aktywności. Tworzenie kilkuset obszarów konsultacji *a priori*, bez wyrażenia przez nauczycieli akademickich chęci korzystania z platformy zdalnego nauczania, spowodowało nagromadzenie pustych, nieużywanych obszarów. Pociągało to za sobą konieczność archiwizowania, powodowało dodatkowe obciążenie bazy danych, a dodatkowo wymagało stałego monitorowania obecności nowych użytkowników

platformy w celu nadawania wykładowcom uprawnień prowadzącego. Udostępnienie konsultacji studentom nie spowodowało, wbrew oczekiwaniom, wzrostu motywacji prowadzących zajęcia. Doprowadziło za to do wytworzenia (i być może utrwalenia w świadomości niektórych użytkowników obszarów) wrażenia, iż wykładowcy nie radzą sobie z obsługą techniczną obszaru e-konsultacji, co w konsekwencji mogło wpłynąć negatywnie na odbiór całego projektu. Konieczność zachowania procedury przepływu informacji pomiędzy wieloma niezależnymi jednostkami administracyjnymi oraz systemami informatycznymi wydłużała czas nadawania praw dostępu. Nowo zatrudniany wykładowca musiał oczekiwać na wprowadzenie danych do ogólnouczelnianego systemu i zalogować się na platformie w celu aktywacji konta. Procedura ta okazała się łatwa do usprawnienia poprzez opracowanie szybkiego systemu obiegu informacji i powiązanie zakładania obszarów z ich natychmiastową aktywacją, na prośbę zainteresowanego wykładowcy.

Rysunek 3. Schemat tworzenia obszarów konsultacji od roku 2008

Źródło: opracowanie własne

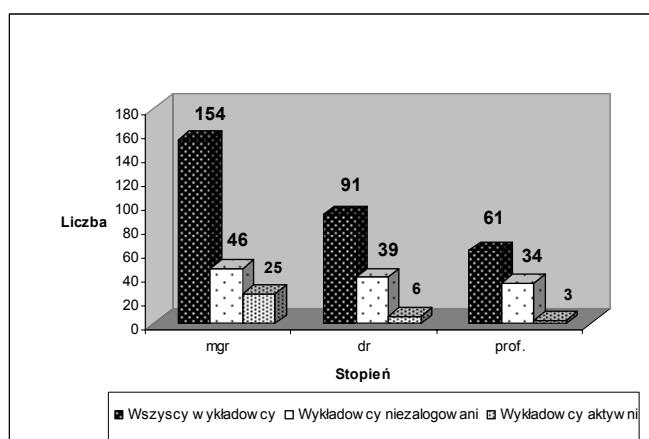
Kolejną trudność sprawiło skuteczne monitorowanie aktywności wykładowców w obszarach, gdyż platforma *Moodle* nie dysponuje – poza statystykami i logami – wbudowanym narzędziem, które pozwalałoby jednocześnie na szybką oraz czytelną prezentację aktywności. Ponieważ działanie wbudowanych statystyk platformy *Moodle* wiązało się z permanentnym obciążeniem serwera⁴, a prezentowane wyniki często

⁴ Platforma *e-WSG* opiera się na oprogramowaniu *Moodle* w wersji 1.8.3. Systematyczne rozwijanie systemu pozwoliło na uzyskanie kilku dodatkowych funkcji i niestandardowego wyglądu, jednakże wiąże się z dużym

zniekształcały rzeczywistość, administrator platformy zdecydował się na wyłączenie modułu statystyk. W ten sposób jedyny dostępny pomiar wiązałby się z czasochłonnym opracowywaniem danych z logów w celu uzyskania atrakcyjnego wizualnie formatu, nadającego się zarówno do zamieszczenia na stronie WWW, jak i przekazania w postaci raportu władzom uczelni. Alternatywą stało się systematyczne manualne przeglądanie obszarów konsultacji i odnotowywanie aktywnych prowadzących. Biorąc pod uwagę znaczną ich liczbę (187 obszarów roku akademickim 2007/2008), było to rozwiązanie mało efektywne. Ukazało ono konieczność stworzenia narzędzia skutecznego systematycznego pomiaru, umożliwiającego szybką obróbkę i wizualizację danych pobieranych z logów platformy *Moodle*.

Tymczasem motywacja wykładowców okazała się czynnikiem najbardziej ograniczającym. Mimo wcześniejszych próśb udostępnienia studentom obszarów do publikacji materiałów, niewielka część pracowników uczelni zdecydowała się na zalogowanie na platformie. Przyczyną tego może być niski poziom umiejętności informatycznych i/lub strach przed nieznanym środowiskiem. Jednakże biorąc pod uwagę znikomą aktywność również wykładowców na kierunkach związanych z informatyką, można wysnuć wniosek o postrzeganiu aktywności na platformie jako zbyt czasochłonnego i mało efektywnego sposobu nauczania. Na 306 wykładowców współpracujących z uczelnią w roku akademickim 2007/2008 aż 119 nigdy nie zalogowało się na uczelnianej platformie zdalnego nauczania.

Rysunek 4. Struktura aktywności pracowników naukowo-dydaktycznych w zależności od stopnia naukowego

Źródło: opracowanie własne

ryzykiem komplikacji w momencie uaktualniania *Moodle* do nowszych wersji. Przy dużej liczbie aktywnych użytkowników (tj. około 8000 studentów) aktualizacja lub usunięcie awarii staje się delikatnym i czasochłonnym procesem, który nie może zakłócać normalnego procesu kształcenia.

Taki stan rzeczy uświadomił konieczność przeprowadzenia radykalnych zmian, jeśli chodzi o strukturę obszaru i systemu motywowania prowadzących. Nowy, poprawiony *layout* obszarów pozwoli – wraz ze zdefiniowaniem elementów obowiązkowych i fakultatywnych w obszarach konsultacji – na większą kontrolę nad treścią i aktywnością wykładowców. Będzie składał się z trzech modułów: modułu komunikacyjnego (oferującego obowiązkowo minimum jedno narzędzie do komunikacji dostępne na platformie), modułu materiałów informacyjnych – zawierających obowiązkowo program nauczania, tj. cele, wymagania i zasady oceniania oraz fakultatywnie informacje o autorze oraz modułu materiałów dydaktycznych – obowiązkowej literatury obowiązkowej, uzupełniającej i netografii, materiałów nieobowiązkowych w postaci treści dydaktycznych czy prezentacji multimedialnych, zdjęć, schematów, filmów i innych materiałów przydatnych dla poszerzenia wiedzy. Dodatkowo, w zależności od chęci i umiejętności wykładowcy, obszar może zawierać materiały aktywizujące (testy do samoewaluacji) i materiały służące do ewaluacji wiedzy studenta.

Wnioski

Doświadczenia Ośrodka Nowych Technologii Edukacyjnych pokazują wyraźnie potrzebę istnienia obszarów konsultacji jako fakultatywnego narzędzia wspomagającego proces dydaktyczny z punktu widzenia prowadzącego zajęcia. Przemysłana i udoskonalana organizacja obszaru jest gwarancją jego efektywnego wykorzystania, a systematyczny, automatyczny pomiar aktywności umożliwi skuteczną pomoc metodyczną. Kluczowa w procesie aktywizacji wykładowców jest jednak postawa władz uczelni, których otwartość na nowe formy procesów kształcenia z użyciem TI pozwoli, w przypadku WSG, na wdrożenie sprawnego systemu szkoleń (podnoszących kompetencje kadry naukowo-dydaktycznej w sferze wykorzystania technologii informacyjnych) oraz motywowania do działalności dydaktycznej w obszarach e-konsultacji. W konsekwencji zachęcony do pracy i odpowiednio poinstruowany wykładowca będzie umiejętnie wykorzystywał platformę e-learningową, co pozwoli na wzrost efektywności procesu kształcenia, a tym samym, poprzez polepszenie wyników studenta, przyczyni się do zwiększenia prestiżu wykładowcy i całej uczelni.

Abstract

Along with the development of e-learning and b-learning, both students and their teachers seem to become more and more familiar with platforms used for those processes. They start to appreciate the possibility of getting in touch, learning and evaluation, without the need of face-to-face contact. That is why the question of replacing the traditional way of consulting by its distant equivalent is asked more and more often. Is it possible, however, that e-consultations can play the same role as traditional meetings with a teacher? Are the teachers and students interested in this form of cooperation? How should the area of consultations be organized to make the work between those two groups easier? The results of the experiment concerning e-consultations on the Moodle platform, carried out at Wyższa Szkoła Gospodarki in Bydgoszcz should provide answers to the above questions.

Nota o autorze

Autor, z wykształcenia romanista, jest metodykiem zdalnego nauczania w Ośrodku Nowych Technologii Edukacyjnych przy Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy, jak również lektorem języka francuskiego. W obszarze jego zainteresowań, poza e-learningiem i nowymi technologiami, znajdują się zastosowania dydaktyczne mind mappingu i tablic interaktywnych.